

Економічні науки

УДК 336.14 : 336.278

Лисяк Любов Валентинівна

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів

Університет митної справи та фінансів

Лысяк Любовь Валентиновна

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансов

Университет таможенного дела и финансов

Lysiak Lyubov

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Finance

University of Customs and Finance

Вірц Катерина Андріївна

студентка фінансового факультету

Університету митної справи та фінансів

Вирц Екатерина Андреевна

студентка финансового факультета

Университета таможенного дела и финансов

Virts Katerina

Student of Financial Department of the

University of Customs and Finance

БЮДЖЕТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. Досліджено основні напрями бюджетної політики України, пріоритети та головні завдання у цій сфері на 2017 рік і 2018-2020 роки. Проаналізовано доходи і видатки Державного бюджету України за 2016 і 2017 рік. Зроблено висновок, що система заходів у сфері державних фінансів визначається напрямками та цілями бюджетної політики та

потребує як удосконалення її окремих складових, так і проведення системних заходів щодо зміни бюджетних відносин та бюджетної системи. Процес розвитку бюджетної політики має орієнтуватися на удосконалення її складових у контексті розвитку економіки та соціальної сфери в сучасних умовах та на перспективу. Передумовами та наслідком формування проекту Державного бюджету України на відповідний рік має стати економічне відновлення, сталий розвиток суспільства, забезпечення пріоритетного спрямування бюджетних коштів на проведення структурних реформ в основних галузях економіки і сферах діяльності, встановлення сприятливих умов для ведення бізнесу.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, бюджетна система, Бюджетний кодекс України, соціально-економічний розвиток.

Аннотація. Исследованы основные направления бюджетной политики Украины, приоритеты и главные задачи в этой сфере на 2017 год и 2018-2020 годы. Проанализированы доходы и расходы Государственного бюджета Украины за 2016 и 2017 год. Сделан вывод, что система мероприятий в сфере государственных финансов определяется направлениями и целями бюджетной политики и требует как совершенствование ее отдельных составляющих, так и проведение системных мероприятий по изменению бюджетных отношений и бюджетной системы. Процесс развития бюджетной политики должно ориентироваться на совершенствование ее составляющих в контексте развития экономики и социальной сферы в современных условиях и на перспективу. Предпосылками и следствием формирования проекта Государственного бюджета Украины на соответствующий год должен стать экономическое восстановление, устойчивое развитие общества, обеспечения приоритетного направления бюджетных средств на

проведення структурних реформ в основних галузях економіки і сферах діяльності, встановлення сприятливих умов для ведення бізнесу.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, бюджетная система, Бюджетный кодекс Украины, социально-экономическое развитие.

Summary. The main directions of fiscal policy of Ukraine, priorities and main tasks in this area for 2017 and 2018-2020 are explored. The income and expenditures of the State Budget of Ukraine for 2016 and 2017 are analyzed. It is concluded that the system of measures in the field of public finances is determined by the directions and goals of the budget policy and requires both the improvement of its individual components and the implementation of systemic measures to change the budget relations and the budgetary system. The process of fiscal policy development should be guided by the improvement of its components in the context of economic and social development in the present and the future. The prerequisites and consequences of the drafting of the State Budget of Ukraine for the relevant year should be economic recovery, sustainable development of society, ensuring the priority direction of budget funds for structural reforms in the main sectors of the economy and areas of activity, and establishing favorable conditions for doing business.

Key words: budget, fiscal policy, budget system, Budget Code of Ukraine, socio-economic development.

Постановка проблеми. Ключовою проблемою сучасної бюджетної політики України є незбалансованість державних видатків і доходів, пов'язаних в основному з низькими темпами зростання обсягів виробництва, збільшенням витрат на соціальні програми, розширенням переліку соціальних пільг та зростанням соціальних видатків із бюджету тощо. Функціонування незбалансованого бюджету обмежує виконання державою своїх функцій, що може посилити соціальну напругу, спричинити

занепад освіти, науки, виробництва, охорони здоров'я тощо. Дана проблема є причиною нарощення дефіциту державного та місцевих бюджетів, а у свою чергу - до появи і зростання державного боргу до значних розмірів, що негативно впливає на економіку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий доробок українських вчених, які багато в чому сприяли вирішенню проблем розробки стратегії ефективної бюджетної політики, відображено у працях К.В. Брижан, І.Я. Чугунова [7], Л.В. Лисяк [3; 4], В.Д. Макогон [5] та інших. У їх роботах запропоновано вирішення багатьох проблем удосконалення бюджетного процесу, бюджетної системи, формування ефективної бюджетної політики в Україні. Однак питання формування ефективної державної бюджетної політики залишається актуальним, виходячи із реалій сьогодення.

Метою статті є оцінка найбільш важливих параметрів, які характеризують сучасну бюджетну політику України, ідентифікація головних проблемних аспектів її реалізації та окреслення перспектив підвищення ефективності.

Виклад основного матеріалу дослідження. У період нестабільності економічного розвитку та загострення соціально-економічних проблем в Україні надзвичайно актуальним є підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами держави. Цьому сприяє належно сформована, ефективна бюджетна політика, як вагома складова фінансової політики держави.

Значення бюджетної політики країни та способу її реалізації у формуванні та розподілі валового внутрішнього продукту відображається через виконання державою покладених на неї суспільних функцій. Як відомо, бюджетна політика здатна і повинна створювати сприятливі умови для задоволення потреб та розв'язання тих проблем суспільства, які не у повній мірі вирішує ринковий механізм саморегулювання.

Задоволення потреб суспільства супроводжується постійним ускладненням взаємодії суб'єктів економіки, суспільства, державних органів влади; суспільні проблеми охоплюють економічну, соціальну, політичну сфери. Бюджетна політика, є складовою суспільно-економічних відносин, що відображають взаємозалежність та взаємовплив економічних, політичних, правових, інституційних компонентів бюджетного простору й інституційного середовища суспільства у процесі формування бюджету та спрямування бюджетних коштів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства [4].

У період політико-економічної кризи та зовнішньої агресії, коли питання визначення пріоритетів у фінансуванні та забезпечення раціонального використання бюджетних ресурсів постали особливо гостро, бюджетна політика України була вкрай неефективною [7]. Основна причина вбачається у відсутності науково обґрунтованих пріоритетів бюджетних видатків та нерівномірного фіскального навантаження на економіку, що спричинило до подальшої деформації усієї економічної політики. За показником ВВП на душу населення Україна наблизилась до найбідніших країн.

Однією з пріоритетних цілей бюджетної політики є забезпечення ефективності використання бюджетних коштів. Ця ціль із року в рік декларується в Основних напрямках бюджетної політики [6; 7]. Серед кола завдань, що необхідно вирішувати у контексті досягнення даної цілі, найвагоміші: реформування системи міжбюджетних відносин та забезпечення самостійності місцевих бюджетів, сприяння розвитку інноваційної сфери, удосконалення бюджетного процесу та посилення контролю у бюджетній сфері.

Державний бюджет України на 2017 р. є результатом проведення ефективної бюджетної та податкової політики, дотримання жорсткої

фінансової дисципліни, підвищення рівня прозорості та раціональності бюджетного процесу.

Вже протягом декількох років у відповідних проектах Основних напрямів відзначається необхідність проведення роботи щодо монетизації пільг, затвердження стандартів надання послуг та фінансових нормативів бюджетної забезпеченості на одного отримувача послуги, оптимізації кількості бюджетних установ тощо. Однак, суттєвих зрушень у цьому напрямі бюджетної політики не здійснено.

Разом з тим, на економічний розвиток країни в 2017 р. позитивно вплинуло подальше зростання приватного споживання та інвестицій, а також активізація міжнародної торгівлі на фоні сприятливих зовнішніх цінових умов. За дев'ять місяців 2017 р. підприємствами та організаціями освоєно капітальних інвестицій на суму 259,5 млрд. грн., що на 20,7 відсотка перевищило їх обсяг порівняно з відповідним періодом 2016 р. Також у 2017 р. продовжувалось розширення внутрішнього споживчого попиту завдяки збільшенню заробітних плат в економіці, в тому числі підвищення мінімальної заробітної плати з 1 січня 2017 р. до 3200 грн. проти 1600 грн. на кінець 2016 р. Обсяг роздрібної торгівлі у 2017 р. до відповідного періоду 2016 р. зріс на 8,8 відсотка.

Середньомісячна номінальна заробітна плата штатного працівника за 2017 р. зросла порівняно з 2016 р. на 37,1 відсотка та становила 7104 грн, що у 2,2 раза вище рівня мінімальної заробітної плати. Реальна заробітна плата у 2017 р. зросла на 19,1 відсотка до відповідного періоду минулого року.

Позитивно на розвиток економіки у 2017 р. вплинуло збереження стабільності на валютному ринку та уповільнення інфляційних процесів. Так, за даними Державної служби статистики України, споживчі ціни у грудні 2017 р. зросли на 13,7 відсотка порівняно з груднем 2016 р., у

річному вимірі індекс споживчих цін зріс на 14,4 відсотка порівняно із 2016 р.

У 2017 р. економічне зростання підтримувалось не лише внутрішнім попитом, а й зовнішнім. Цінова кон'юнктура на ключових для нашої країни товарних ринках залишалася сприятливою, а освоєння нових ринків збуту для українських товарів частково компенсувало негативні наслідки припинення торгівлі з неконтрольованими територіями та захоплення низки підприємств на них. Так, за попередніми даними Національного банку України, у 2017 р. дефіцит балансу товарів та послуг зріс до 6,8 млрд. дол. США.

Експорт товарів за 2017 р. збільшився на 18,8 відсотка до 39,9 млрд. дол. США за рахунок: мінеральних продуктів – на 47,1 відсотка; чорних й кольорових металів та виробів з них – на 22,1 відсотка; продовольчих товарів та сировини для їх виробництва – на 16,3 відсотка [3]. Такі зрушення в економіці позитивно відобразилися на доходах державного бюджету в 2017 р. (табл.1).

Таблиця 1

Доходи Державного бюджету України у 2017 р., млрд. грн [3].

Статті доходів	2017, факт	Темп росту до 2016 року, %
ПДВ	75,0	125,5
Податок на прибуток підприємств	66,9	123,1
ПДВ з вироблених в Україні товарів	63,5	117,4
Відшкодування ПДВ	-120,1	127,2
Акцизний податок	66,3	119,9
Рентна плата	43,9	110,5
Ввізне мито	23,9	119,5
Власні надходження бюджетних установ	35,7	104,8
РАЗОМ ДОХОДІВ	793,3	128,7

З табл. 1 можна зробити висновок про переважно успішну бюджетну політику в 2017 р., адже майже всі показники кількісно зросли, порівняно з

2016 р. Так, доходи державного бюджету в 2016 р. становили 616,40 млрд. грн., а у 2017 р. – збільшилися на 128,7%(793,3 млрд. грн.). Водночас, ці показники повною мірою не відображають якісну складову реалізації бюджетної політики, її ефективність.

Видатки на виплату заробітної плати та нарахувань для працівників бюджетної сфери у 2017 р. становили 134,8 млрд. грн., що на 29,4 млрд. грн., або на 27,9 відсотка більше ніж у 2016 р. (табл.2).

Таблиця 2

Видатки Державного бюджету України за функціональною класифікацією у 2017 році, млрд. грн. [3].

Статті видатків	2017 рік, факт	темп росту до 2016, %
Всього видатків, у тому числі:	839,5	122,6
Загальнодержавні функції (без урахування видатків на обслуговування державного боргу)	32,0	144,0
Обслуговування боргу	110,5	115,3
Оборона	74,3	125,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	87,9	122,6
Економічна діяльність	47,0	149,6
Охорона навколишнього природного середовища	4,7	99,3
Житлово-комунальне господарство	0,02	135,4
Охорона здоров'я	16,7	134,2
Духовний та фізичний розвиток	7,9	159,3
Освіта	41,3	118,6
Соціальний захист та соціальне забезпечення	144,5	95,1
Міжбюджетні трансферти	272,6	139,5

У Державному бюджеті України на 2017 р. було передбачено встановлення з 1 січня мінімальної заробітної плати у місячному розмірі 3200 гривень, що удвічі більше ніж на кінець 2016 р. За 2017 р. касові видатки державного бюджету на перерахування трансфертів до Пенсійного фонду зменшилися проти 2016 року на 9,1 млрд. грн. до 133,5 млрд. грн.

В основних напрямках бюджетної політики на 2017 р. визначено, що для підвищення ефективності вітчизняної бюджетної політики необхідно [7]:

- оптимізувати функціонування системи управління державними фінансами;
- чітко законодавчо регламентувати процес акумуляції й руху фінансових потоків, забезпечення їх прозорості для суспільства;
- забезпечити високі темпи зростання національної економіки;
- мінімізувати фінансові втрати держави під час використання державної власності;
- оптимізувати бюджетні витрати, що сприятиме повноцінному фінансовому забезпеченню реалізації державних функцій;
- освоїти сучасні методи оцінки раціональності бюджетних асигнувань.

Пріоритетними цілями бюджетної політики на 2018-2020 рр. окреслено: продовження децентралізації й зміцнення місцевих бюджетів, підвищення соціальних стандартів, стимулювання промисловості й створення нових робочих місць [6]. Проект Бюджетної резолюції до 2020 р. започатковує новий процес планування державних фінансів на середньострокову перспективу (на три роки) і передбачає до 2020 р.: ріст економіки України на 4%, зниження інфляції до 5%, зниження дефіциту бюджету до 2% та зниження частки боргу до 55 % ВВП. Важливим є перехід на середньострокове планування, оскільки це є світовою практикою і дозволяє формувати галузеві програми розвитку на перспективу 2-3 років.

Слід зазначити, що в проекті Основних напрямів бюджетної політики є розділ «Пріоритетні завдання податкової політики». Проте наразі такі пріоритети науково не обґрунтовані та фактично не сформовані, що не дозволяє визначити, на якій базі розраховуватимуться доходи бюджету, та яким чином зміни податкової політики впливатимуть на соціально-економічний розвиток.

Для ефективного задіяння внутрішнього потенціалу можливостей бюджетної політики, підвищення її ефективності, дієвого впливу на економіку, відтворювальні процеси, рівень доходів, інвестиційно-інноваційну активність та підприємницьку діяльність необхідно внести в систему державних фінансів певні корективи, які б сприяли не тільки їх адаптації до динамічних процесів, що відбуваються у суспільстві, а й активному впливу на них засобів бюджетного регулювання [4].

Висновки та перспективи подальших розвідок. Система заходів у сфері державних фінансів визначається напрямками та цілями бюджетної політики та потребує як удосконалення її окремих складових, так і системних заходів щодо зміни бюджетних відносин та бюджетної системи. Процес розвитку бюджетної політики має орієнтуватися на удосконалення її складових у контексті розвитку економіки та соціальної сфери в умовах фінансової глобалізації. Передумовами та наслідком формування проекту Державного бюджету України на відповідний рік має стати економічне відновлення, сталий розвиток суспільства, встановлення сприятливих умов для ведення бізнесу.

Використання зарубіжного досвіду проведення бюджетної політики в зарубіжних країнах є важливим для України, адже на прикладі країн світу можна спостерігати та передбачити недоліки проведення реформування бюджетної системи, податкової політики, заходів із зменшення боргового навантаження. Тому дослідження зарубіжного досвіду формування та реалізації бюджетної політики є перспективою подальших розвідок.

Література

1. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Офіційний сайт Державної Казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=353931>
3. Лисяк Л.В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку: інституційний аспект / Л.В. Лисяк // Економічний вісник університету: Зб. наук. праць. - 2016. – Вип. 27/1. – С. 595-601.
4. Лисяк Л.В. Напрями вдосконалення бюджетної політики України в умовах децентралізації / Л.В.Лисяк, Т.В.Сальникова // Науковий погляд: економіка та управління. - 2017. - №2 (58). - С. 42-57.
5. Макогон В. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни / В. Макогон // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. - 2017. - № 1. - С. 74–82. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/uazt_2017_1_8.
6. Основні напрями бюджетної політики на 2018-2020 рр.: Проект. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua/uploads/redactor/files/D0%98.pdf>
7. Про основні напрями бюджетної політики на 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ukurier.gov.ua/uk/articles/informaciya-ministerstva-finansiv-ukrayini-27_02/
8. Чугунов І.Я. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки / І. Я. Чугунов, К. В. Брижан // Економічний вісник університету. - 2017. - Вип. 32(1). - С.241-251. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2017_32%281%29__34